

92:341.7

JORJO TADIĆ

**Dubrovčanin Serafin Gučetić
francuski diplomat (1496-1547)**

S P L I T , 1 9 3 8

JORJO TADIĆ

Dubrovčanin Serafin Gučetić,
francuski diplomat (1496-1547)

Preštampano iz »Jadranske straže«
br. 9, 11, 12, g. 1937 i br. 1 i 2 g. 1938

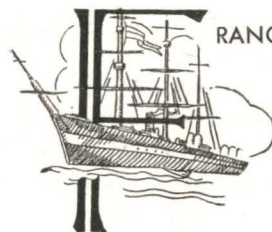
№ 28566

28569

1

FRANCUSKA je ušla u novi vijek kao najmoćnija država zapadne Evrope. Po broju stanovnika (16 mil.), vojničkoj snazi i unutrašnjem uređenju, stajala je daleko ispred ostalih zemalja. Baš nedavno je bila s uspjehom završila svoju stoljetnu borbu s Englezima, koji su dugo vremena držali sav sjever njezine države. Da bi potpuno utvrdila svoju vlast u svijetu, započela je doskora borba oko nekih dijelova Apeninskog Poluotoka. Italija, najvažnije središte ondašnje kulture i gospodarstva, živjela je rasparčana u mnoštvo malih država koje su stajale pod stranim utjecajima, a u neprestanim međusobnim borbama. Francuska je pokušala da se koristi onamošnjim nesređenim prilikama i da iz Južne Italije ukloni omrznutu aragonsku dinastiju, a učvrsti svoju vlast. U tome nije uspjela, jer joj se suprotstavila Španija.

Slično se dogodilo i na sjeveru Italije, u Milanskoj Vojvodini. I ondje je Francuska htjela da dobije jako uporište za svoje prodiranje na Apeninski Poluotok, ali je naišla na jak otpor Španije, potpomognute nekim talijanskim državicama. Tako se, konačno, Francuska povukla u svoje granice, ne prestajući da iskorišćava svaku prigodu na štetu nove i velike španjolske države. A Španija, poslije tjeranja Arapa sa svoga teritorija i ujedinjenja više pirinejskih država u jednu, naglo se dizala i jačala. Kada je još došla u personalnu uniju s velikim Njemačkim Carstvom (1519), Francuska se najednom našla priklještena zemljama habsburške dinastije. Njihov zajednički vladar, car Karlo V, držao je u svojoj vlasti skoro sve zemlje naokolo Francuske, a u isto vrijeme vladao je Milan-

skom Vojvodinom, Napuljskom Kraljevinom i Sicilijom. Francuska je i tada nastavila borbu sa Španijom, ali ne više da sebi osigura supremaciju u Evropi. Radilo se o mnogo jednostavnijem problemu. Trebalo je razbiti obruč koji ju je sa svih strana stezao. Iz toga se onda razvila duga, uporna i vrlo oštra borba, koja je, uz kraće prekide, potrajala puna tri decenija. Španija je konačno izašla kao pobjednica, a njezin je vladar zauzeo prvo mjesto u kršćanskoj Evropi.

Za vrijeme špansko-francuskih ratova dolazilo je do interesantnih situacija i neobičnih pojava, vrlo karakterističnih za čitavo kasnije doba. Mnogo toga iz onih vremena ostavilo je posljedice i do danas. Stoga je korisno upoznati neke od tih pojava, da nam budu jasniji mnogi događaji novijega vremena. Na jednu takvu pojavu osvrnućemo se u ovom članku, i to iz više razloga. Radi se o prijateljstvu i savezu između Turske i Francuske, koje su sklopile za vrijeme njihovih zajedničkih borba protiv Španije. Baš 1936 godine navršila su se četiri stoljeća od toga događaja, a uspomena na to za nas ima posebno značenje. Na stvaranju tog vrlo važnog međunarodnog akta, koji je imao velike koristi za Francusku i ostavio za sobom važne posljedice, osobito za njezin položaj u Levantu, saradivao je i jedan naš čovjek, Dubrovčanin Saro Gučetić (Serafin Gozze). Sjećajući se, dakle, tog važnog događaja iz tursko-francuskih odnošaja, mi ćemo nastojati istaknuti ulogu koju je Gučetić pri tome vršio, kao i zasluge koje je stekao radeći na prvom savezu između Turske i jedne velike kršćanske države. Ali prije nego o tome progovorimo, potrebno je iznijeti kako je do toga došlo.

God. 1525 vodila se kod Pavije, u Italiji, velika bitka između španjolske i francuske vojske. Oba vladara bila su prisutna na bojištu. Tu je Španjolcima uspjelo da francusku vojsku potpuno potuku i da joj zarobe kralja Franju I. Pošto je u Madridu potpisao mirovni ugovor vrlo povoljan za Španiju, pušten je na slobodu u marcu 1526 god. Francuzi su poslije toga nastojali da poprave ovaj poraz i operu svoju sramotu. Pri tome nisu birali sredstva. U prvom redu, potražili su saveznike i prijatelje na svim stranama. A prevelika moć habsburške dinastije smetala je mnogima i izazivala nje-

zine protivnike da se međusobno približuju i sporazumijevaju. Tako je uspostavljena veza Francuske s Poljskom, a doskora i s Turskom. U Italiji je bilo više državnica, kojima je prevlast Habsburgovaca bila opasna, a u samoj Austriji postojala je čitava stranka njihovih protivnika. Ivan Zapolja, pretendent na ugarsko-hrvatsko prijestolje, stajao je na čelu te grupe nezadovoljnika, među kojima se najviše isticao hrvatski feudalac Krsto Frankopan. Sa svima njima Francuzi uspostave veze, te se svi nađuše na zajedničkom poslu protiv španjolskih i austrijskih Habsburgovaca.

Već prije bitke kod Pavije, preko Krste Frankopana, nagovarali su Francuzi bosanske Turke da provale u Krajinu i Štajersku, kojima je upravljao nadvojvoda Ferdinand, brat Karla V. Kada je Franjo I bio zarobljen, Francuzi odmah pošalju naročitog poslanika k Sulejmanu II s bogatim darovima. Međutim ga bosanski paša uhvati i daje pogubiti da bi mogao oteći darove.

Odmah zatim pošao je u Tursku drugi poslanik. Hrvatska vlasteoska porodica Frankopana bila je u krvnome neprijateljstvu s Habsburgovcima, pa je jedan od njih, Ivan Frankopan, nagovorio Francuze da uspostave vezu s Turcima. S pismom francuskog kralja, koje je napisao u španskom zarobljeništvu, pošao je Ivan Frankopan u Tursku. Prolazeći preko zemalja nadvojvode Ferdinanda, sakrio je pisma u cipelu, te ih koncem 1525 god. u Carigradu predao Porti. Povratio se početkom februara 1526 god.

Sulejman je prihvatio ponudu Francuza da zajednički napadnu habsburške zemlje, pa je o tome pisao Franji I. Ali španjolski agenti, koji su na sve ovo budno pazili, uhvate sultanovo pismo i dostave ga svome vladaru. U mjesecu julu Frankopan ponovno otputova ususret Sulejmanu, koji je baš tada išao s vojskom put Srednje Evrope. U bici kod Mohača Turci unište kršćansku vojsku, kralj Ludovik II se utopi u močvarama, a na njegovo mjesto dođe nadvojvoda Ferdinand Habsburški. Otada su Francuzi stajali potpuno na strani njegova protivnika Ivana Zapolje, koga podržavahu i Turci. Zapolja je od Francuza dobijao i novaca, i to preko Antonija Rinkona, koji je 1527 god. prvi put preko Venecije i Zagreba došao k njemu u Budim. Rinkon je španski izbjeglica, koji je iz mržnje prema Habsburgovcima stupio u francusku službu, te

punih ~~14~~naest godina radio protiv Karla V. Konačno su ga španski agenti uhvatili u Sjevernoj Italiji 1541 god. na polasku za Carigrad, oduzeli mu sva pisma, a njega i njegova druga ubili.

Napadaji Turaka na Ugarsku i Austriju, koji su se za nekoliko godina ponavljali poslije bitke kod Mohača, stoje u vezi s političkim odnošajima Francuske i Turske. Naime, Franjo I je baš tada jačao svoje diplomatske veze s Portom, pa je trebalo naći novih saveznika protiv velike moći Karla V i njegove dinastije. Tu premoć Španije Francuzi su naročito jako osjećali na moru. Jer, dok je na njihovoj strani bio Andrija Dorijs, iz Đenove, najbolji pomorski strateg svoga vremena i jedan od najboljih pomoraca uopće, Francuska je na moru bila jača od Španije. Ali, Dorijs se 1528 god., kao i mnogi drugi kondotijeri onih vremena, najednom okrenuo svojim dotadašnjim neprijateljima, te sa cijelom flotom stupio u službu Karla V. Ovo poremećenje snaga na Sredozemnom Moru Francuzi su nastojali nadomjestiti novim savezima i prijateljstvima. Turci su im pri tome mogli najviše koristiti.

Ali, postojalo je neslaganje u provođenju njihovih zajedničkih planova. Turci su imali interesa da se učvrste u Srednjoj Evropi, pa su zbog toga najviše provaljivali u Ugarsku i Austriju. Došli su čak i do Beča 1529, te ga opsjedali u septembru i oktobru. Francuzi su, naprotiv, tražili tursku pomoć u Italiji, gdje su i oni i Karlo V bili mnogo više zainteresirani, a za rezultate svoje borbe znatno osjetljiviji. Francuzima je čak bilo neugodno tursko prodiranje u Srednju Evropu zbog neprijatnog utiska koji je među kršćanima izazivala svaka pobjeda Osmanlija. Stoga je bilo teško jednoj kršćanskoj zemlji otvoreno stupiti na stranu Turske i s njome sklapati savez. Jer, dok je Francuska sve radila da u Njemačkoj što jače odvoji protestante od njihova cara, dotle je prodiranje Turaka prema Zapadu izazivalo suprotne posljedice. Sve je to činilo da se približavanje između ove dvije države teško provodilo.

Naprotiv, na Sredozemnom Moru prilike se razvijahu povoljno za osvajanje francusko-turskog saveza. Tu je predstavnik Turske bio Hajredin Barbarosa, negdašnji gusar sa Lezbosa. Sa svojim bratom Arudžom bio je došao na sjevernu obalu Afrike, odakle su zajednički, kroz nekoliko godina, potisnuli i uklonili domaće vladare.

Sva obala od Tunisa do Alžira pala je u njihove ruke, a kada je Arudž poginuo, Hajredin se stavi pod zaštitu sultana Selima (1518). Tako Turska dobi jaku i vrlo odvažnu ratnu mornaricu, a Hajredin doskora postade beglerbeg sviju mora (admiral). Njegovi ljudi otada napadaju i pljačkaju sve kršćanske zemlje i brodove, a s ratnim zarobljenicima ispunjahu sjeveroafričke trgove. Svojim držanjem i svojim postupcima izazivahu strah i užas među svim primorcima Južne Evrope, a svojom oružanom snagom su protstavljahu se mornaricama najjačih pomorskih država. Tako se ime Hajredina Barbarose razglasi posvuda, a njegov ugled među Turcima i gusarima neobično otkoči. Turcima stavi na raspolaganje jaku mornaricu i svu sjevernu obalu Afrike, a gusare dovede u vezu s najmoćnijom državom u svijetu. Osmanlije su otada i s juga počeli da napadaju Evropu.

Hajredinovi su gusari zalazili u sva mora i pljačkali sve kršćanske brodove. Mnogo su stradali i naši primorci, u tuđini i kod kuće. Neki naši ljudi dospjeli su u Sjevernu Afriku kao robovi, a drugi su prelazili na islam, te željni pljačke, bogatstva ili avantura stupali u redove gusara. Ponekad su baš ovi muslimani gusari pomagali ostale naše ljude da se oslobode ropstva i povrate svojim domovima. Davali su im novaca, zauzimali se kod njihovih gospodara i omogućivali im slobodan odlazak, te preko njih slali poruke, pisma ili novac svojim porodicama u naša primorska mjesta. Inače, naše se roblje oslobađalo i drugim načinom. Često su onamo odlazili naročiti ljudi, koji su nosili otkupninu, a putovali su obično preko Sicilije i Malte. Posredstvom tuniskih i alžirskih trgovaca i pomoraca, kao i nekih Španjolaca i Francuza onamo nastanjenih, dolazili su u doticaj s vlasnicima robova. S njima su onda sklapali pismene pogodbe i kupoprodajne ugovore, te dobijali izjave o oslobođenju pojedinaca, i to uvijek u prisustvu kršćanskih svjedoka, trgovaca, pomoraca, stranih konzularnih predstavnika ili čak katoličkih misionara, koji su ondje stalno živjeli da bi mogli neprestano dijeliti sakramente zarobljenicima ili raditi na njihovu oslobođenju. U dubrovačkim arhivskim knjigama ima o tome vrlo interesantnih podataka.

Dok su Barbarosini gusari pljačkali neke obale samo uzgred i sporadično, dotle su obale Španije i njezinih posjeda bile nepre-

stano izložene njihovim napadajima. Španjolci su im bili krvni neprijatelji, pa su ih zato i napadali uvijek i posvuda. Upadali su u njihova primorska naselja, postavljali im zasjede, zaustavljali trgovačke brodove, otimali im djecu i žene, pljačkali robu, pravili smetnje redovnom saobraćaju, uništavali im ratne brodove i vodili prave pomorske bitke s njima. Ali, s druge strane, ni Španjolci im ne ostajahu dužni. Poslije prelaska Andrije Doriije u službu Karla V, car je imao jaku i brojnu mornaricu. Turci i sjeveroafrički gusari najednom naiđu na vrlo jak otpor. A oni su imali još jednog jakog protivnika. To su bili vitezovi sa Malte. Ovi su se onamo smjestili poslije gubitka otoka Rodosa, koji je osvojio Sulejman Veličanstveni (1522), da bi uništio glavni centar kršćanskog otpora u istočnom Mediteranu. Vitezovi reda Sv. Ivana, poslije odlučne borbe i herojske obrane, napustili su svoju postojbinu, te prešli na Zapad. Predadoše im Maltu, od koje oni naprave neosvojivu tvrđavu kršćanstva. Prozvaše ih malteškim vitezovima, i pod tim imenom očuvaše do danas uspomenu na svoje veliko junaštvo. Malta je otada, za nekoliko stoljeća, prkosila turskoj i gusarskoj sili, te kao stražar bdjela nad slobodom mora i životom kršćana Južne Evrope. Već u svojim prvim počecima malteški su vitezovi, kao negda sa Rodosa, odlučno ustali protiv gusara, te odlazili na more da se bore s protivnicima kršćanstva. Barbarosa, čiji je brat jednom veslao na galiji rodskih vitezova, i koji se s njim bio sklonio u Sjevernu Afriku baš zbog njihovih progona, najednom je pred samom afričkom obalom morao gledati utvrđenu Maltu kako mu prkosi i onemogućava slobodno kretanje.

Osjećajući sve jači pritisak kršćana i njihovih brodova, Barbarosa je potražio prijatelje u zapadnom dijelu Sredozemnog Mora. Jer ono što mu je mogla pružiti Turska, bilo je malo i nedovoljno da se odupre Doriji i Maltežanima. K tome, Turska je više bila kontinentalna nego pomorska država, te je njezina glavna pažnja bila skrenuta Srednjoj Evropi. A i sam centar Turske, iako je ležao na moru, bio je udaljen od Tunisa i Alžira, te nije bio neposredno ugrožen od napadaja kršćanskih ratnih mornarica.

To je dovelo Barbarosu u vezu s Francuskom, koja je i sama već bila spremna na to. Istina, rad njezina poslanika Rinkona kod Za-

polje, u Poljskoj i na Porti, još uvijek nije donosio veće koristi. Turci su napadali Ugarsku i Austriju, i nikako da poslušaju savjete i pozive Franje I da pređu u Italiju. Trebalo je, dakle, nešto uraditi da se turska sila jače osjeti na jugozapadnim stranama Evrope i da se španjolska prevlast oslabi baš u svojoj najosjetljivijoj tački. Promatrajući položaj i rad Barabarose, Francuska je doskora upravo preko njega uspostavila čvršće veze s Turskom. Tada su već i Turci drukčije gledali na ponude Francuza.

Godina 1532 imala je presudan utjecaj na držanje i Turske i Francuske. U proljeću, da bi kršćanima zadao jak udarac, Sulejman je spremio vojsku protiv Podunavlja a turska je mornarica trebala da napadne Italiju. Turci su vjerovali da će ovim svojim dvostrukim pohodom protiv kršćana ozbiljno ugroziti Zapadnu Evropu. Slično je mišljenje postojalo i u ostalom svijetu. Francuzi, koji su veliku tursku silu htjeli da upotrebe u svoju korist, poslali su k sultanu Rinkona. Neki historičari misle da je Rinkon već i prije bio na Porti, 1530 i 1531 god., dok drugi to isključuju. Svakako, 1529 god., kada je Sulejman bio ušao u Budim i četiri sedmice bez uspjeha potsjedao Beč, Rinkon se u Ugarskoj našao sa sultanom, a i sa Zapoljom. Ovaj je otada, vjerojatno po francuskom savjetu, poveo turkofilsku politiku, priznao vrhovnu vlast sultana i radio protiv habsburške dinastije. Rinkon je pratio sultana na povratku do Beograda, gdje ga nalazimo u novembru 1529 god. Čim se povratio u Francusku, koncem februara 1530 god., upućen je odande drugi poslanik u Budim. Ovaj predstavnik francuskega kralja putovao je preko Dubrovnika, u koji je bio stigao svršetkom aprila 1530, te se prijavio dubrovačkoj vladi. Ona je o njemu raspravljala na svojoj tajnoj sjednici od 23 III, te mu preko dvojice senatora poručila da pričeka na otoku Daksi dok joj ovi članovi vlade saopće karakter njegove misije. Nismo našli njegov odgovor, kao ni druge podatke o njegovu daljnjem putu, te ne znamo za rezultat vladina interesovanja, niti za ime ovog poslanika.

Rinkon je u martu 1532 god. ponovno napustio francuski dvor. U najvećoj tajnosti došao je u Veneciju, gdje je bio početkom aprila, dok je u Dubrovnik stigao tek u mjesecu maju. Nije mogao odmah

nastaviti putovanje, jer se teže razboli. U Dubrovniku se zbog toga zadržao više od mjesec dana, te o svojoj bolesti obavijesti Sulejmana. Uz obavijest o svom dolasku u Dubrovnik, Rinkon je poslao sultanu dar svoga kralja u iznosu od 10.000 dukata. Sulejman je već 25 aprila bio napustio Carigrad i na čelu velike vojske pošao prema Podunavlju. Namjeravao je da napadne Austriju, osvoji Beč i tako popravi svoj neuspjeh iz 1529 god. Čim dozna za dolazak francuskoga poslanika u Dubrovnik, odredi da ga na nosilima donesu u njegov tabor u Beogradu, ako ne bude mogao sam ići. Poručio mu je još da neće odlaziti preko Dunava dok ne bude s njime govorio i saslušao poruke francuskoga kralja. Ako Rinkon umre, morali su ga mrtva donijeti u Beograd da se u to uvjeri. Ovu su poruku donijeli u Dubrovnik dva sultanova čauša, koja su imala da prate Rinkona do Beograda.

Sultanova je poruka došla u Dubrovnik polovinom juna, kada se Rinkon već bio toliko oporavio da je mogao nastaviti svoje putovanje. Dubrovačka vlada donese tada zaključak, 22 juna, da se prije odlaska daruje Rinkon i oba turska čauša, a slijedećega dana dozvoli jednom od svojih liječnika da može pratiti Rinkona za tri mjeseca, jer se, izgleda, još uvijek nije dobro osjećao. Na polasku su Dubrovčani vrlo svečano ispratili ovog francuskog predstavnika, koji je, eto, bio toliko lijepo počašćen i od njihovih vrhovnih zaštitnika Turaka.

Dne 5 jula Sulejman je pred cijelom vojskom primio Rinkona u svom šatoru u Beogradu, i to na najsvečaniji način. Htio je pokazati i svojoj vojsci i svojim protivnicima da jedna velika kršćanska država stoji s njime u prijateljskim odnosima. Međutim, sva Evropa u tom času ustade protiv Francuske. Držalo se da nije nimalo kršćanski istupati otvoreno na stranu najvećeg neprijatelja kršćanstva, i to u onako teškim momentima za cijelu Evropu. Karlo V je ovo vješto iskoristio, te uspio da oko sebe okupi sve njemačke protestante, svoje glavne protivnike u carevini, a u isto vrijeme optuži Franju I za njegov protukršćanski rad. Da bi ga još više stavio u nepriliku, po savjetu svog ispovjednika, zamolio je francuskog kralja da ga pomogne u borbi s Osmanlijama. Franjo je odgovorio da će poslati 50.000 vojnika, ali jedino ako Turci napadnu Italiju.

Međutim se na carevu dvoru dobro znalo da bi ovi francuski vojnici ušli u Italiju u sasvim drugoj namjeri. Njima nije bilo do obrane kršćanstva, nego do zauzimanja Apeninskog Poluotoka. U isto se vrijeme posvuda pričalo da je Rinkon u Beogradu nagovarao sultana da napadne Južnu Evropu. Uzalud je francuski kralj dokazivao kako to nije tačno, jer u to nitko nije vjerovao. Danas se misli da je Rinkon doista nagovarao sultana da ne napada Podunavlje, ali ne da zaštiti kršćanstvo od jedne nove nevolje, nego da upravi tursku silu prema Italiji. Eventualna provala Turaka preko Hrvatske u sjeverne talijanske krajeve bila bi najbolje odgovorala željama i interesima Francuske.

Iz Beograda je sultan pošao da osvoji Beč. Na putu se dugo zadržao osvajajući Kisek, koji je branio Nikola Jurišić, ali u tome ne uspije. Iščekivanje Rinkonovo u Beogradu i potsjedanje Kiseka oduzelo mu je najljepše vrijeme. Kako je ljeto već odmicalo, to se Turci povuku prema središtima svoje države. Sulejman je zbog ovog neuspjeha okrivljavao Francuze, jer svojim napadajem na careve zemlje nisu na vrijeme pomogli njegovu vojnu. A Francuzi, razočarani neuspjehom Turaka, sa više opreza pristupahu daljnjem izgrađivanju i učvršćenju međusobnih odnosa.

Čim je Rinkon izvršio svoju misiju u Beogradu, povratio se istim putem natrag. Beograd je napustio 6 jula, a u Dubrovniku je bio polovinom mjeseca. Dne 19 jula 1532 god. dubrovačka je vlada na tajnoj sjednici raspravljala o njegovu daljnjem putovanju. Zaključila je da se mogu opremiti jedan, dva ili više trgovačkih brodova, koji će ponijeti Rinkona u Veneciju. Brodovima je odmah data potrebna artiljerija, oružje i municija, jer su Dubrovčani htjeli da Rinkon bude na putu siguran od svih opasnosti, bojeći se za život ovog vrlo aktivnog francuskog diplomate. S Rinkonom je doputovao u Dubrovnik i sultanov čauš, kao njegova pratnja, pa je dubrovačka vlada, po utvrđenom običaju, i njega nečim darovala. Na putu za Veneciju Rinkon je prošao kroz Šibenik, 22 jula. U Veneciju je stigao odmah, ali nije mogao da proslijedi, jer je ponovno teško obolio. U Francusku je prispio tek na proljeće 1533 god.

Uporedo s ratovanjem turske kopnene vojske razvijala se akcija Barbarosine flote. Po zamisli Turaka trebalo je Evropu zahvatiti

sa dvije strane. Ali, na moru su doživjeli potpuni neuspjeh. Isprva je Barbarosa uspio da opljačka neke dijelove Južne Italije, dok mu se nije suprotstavio Andrija Doriija, sa preko 80 brodova, te ga natjerao na povlačenje. Kršćanska flota pođe za njim, približi se Grčkoj, te napadne neka utvrđena primorska mjesta na Peloponezu. U septembru osvoji Koron prije nego mu Turci stigoše u pomoć. Doriija ostavi u tvrđavi brojnu i dobro naoružanu posadu, te se pred nastupom zime, koncem novembra, triumfalno povraća u Đenovu. Kršćanstvo, zahvaljujući velikoj moći habsburške dinastije i njezinu radu na obrani vjere, doživjelo je ogroman uspjeh. Prevlast Španije i njezina vladara osjećala se sve više, te je prijetila da ugrozi ravnotežu evropskih vevlasti. Kada je slijedeće godine Barbarosa oslobodio neke Francuze, koje su njegovi ljudi bili uhvatili, te ih poslao francuskom kralju, putovao je s njima na francuski dvor i jedan njegov poslanik. Polovinom jula 1533, predvođen od Rinkona, bio je primljen od Franje I. Turska, konačno, preko svoga admirala, prihvatila je već nekoliko puta pruženu ruku Francuske. Zajednička opasnost pred velikom moći Španije prisilila ih je da se jedna drugoj približe. Jedino udruženim snagama mogle su se suprostaviti Karlu V, koji je na Zapadu utvrđivao svoju prevlast, a na Istoku, u Peloponezu, za pune dvije godine držao vojne posade na turskom teritoriju. I Turska i Francuska osjećale su da moraju nešto poduzeti. Daljnji rad na njihovu sporazumijevanju nametao se objema stranama. Baš u tom momentu umiješao se u njihovu diplomatsku akciju Dubrovčanin Saro Gučetić (Serafin Gozze).

2

U našoj i francuskoj historiografiji spominjao se Saro Gučetić kad god je bilo govora o francusko-turskim odnošajima. Međutim, vrlo se malo, skoro ništa, nije o njemu znalo. A ipak je to čovjek koji je saradivao na jednom od najvažnijih djela moderne francuske diplomacije. Iz toga je kasnije proizašlo francusko-tursko prijateljstvo, kao i onaj izuzetni položaj i uticaj, koji je Francuska imala u svim turskim zemljama do najnovijega vremena. Istina, uticaj Francuske bio je jak u Levantu već i prije, od vremena krstaških vojna i postojanja malih država francuske

vlastele u Aziji, Grčkoj i na otocima. Dolaskom Turaka sve je to bilo propalo. Ali početkom novoga vijeka, kada je španjolska prevlast postala opasna, Francuska je svojom diplomacijom uspjela da to ponovno stekne. Ona je jedina od svih evropskih država zauzela vrlo važan položaj u svim zemljama Turskoga Carstva.

Uviđajući važnost koju za nas može da ima uloga jednog našeg čovjeka u ovako značajnoj diplomatskoj akciji, već odavno nastojimo da barem nešto doznamo o životu i radu Sara Gučetića. Jer, dosad se znalo samo za njegovo ime i porijeklo, a o ostalome vrlo malo. Tek sistematskim ispitivanjem dubrovačke arhivske građe naišli smo na neke podatke, koji nam dosta lijepo objašnjavaju izvjesne strane njegova života. To ćemo ovdje po prvi put iznijeti i tako malo bolje upoznati čovjeka, koga smo dali francuskoj diplomaciji, a koji je pomagao izvesti jedno važno djelo u međunarodnoj politici novoga vijeka.

Saro Gučetić je rođen u Dubrovniku 1496 godine. Otac mu je bio Dragoe Jakova Gučetića, a majka Anizula (Ana), kćerka Marina Serafina Bunića-Bone. Sarovi roditelji vjenčani su 28 novembra 1482, a imali su šest sinova: Jakova (Jaketu), Marina, Luja (Alozija), Nikšu, Trojana i Sara. Dragoe je još imao nezakonitog sina Andriju. Po običaju ondašnje vlastele i bogatijih građana, sva su muška djeca Dragoja Gučetića, sigurno, prošla kroz dubrovačku srednju školu. To je već bilo doba kada se mnogo polagalo na odgoj mladeži i kada je dubrovačka gimnazija bila dobro uređena, te se u njoj sticalo opširno i solidno znanje iz raznih predmeta i oba staroklasična jezika. Saro je, vjerojatno, prošao kroz tu školu dok je njome upravljao znameniti dubrovački humanista Ilija L. Crivjević, ovjenčani pjesnik na rimskom Kapitolu i jedan od najvećih dubrovačkih književnika. Pošto su svršili školu, mladi se Gučetići odadoše zanimanju svojih otaca. Nadzor nad poljskim imanjima, trgovina, industrija, prvenstveno tekstilna, i pomorstvo bila je glavno zanimanje i briga dubrovačke vlastele. S vremena na vrijeme birana su vlastela i u razne državne službe; u mladosti je obično služila u dubrovačkoj okolici, a kasnije u samom Gradu. Sve je ovo prošao i Serafin Gučetić sa svojom braćom. Oni su pripadali vrlo uglednom dubrovačkom plemstvu, i to baš onaj

grani, koja se u ranijim vremenima istakla u političkom životu Dubrovnika. U brojnim poslanstvima Dubrovačke Republike, kao i u drugim državnim poslovima, Gučetići su vrlo često aktivno učestvovali, te se u dubrovačkim arhivskim dokumentima mnogo spominju. Svojom kasnijom diplomatskom akcijom, Saro je, dakle, samo nastavljao tradicije svojih pređa.

Serafinov otac Dragoe nije bio bogat čovjek, pa djeci nije mnogo ostavio poslije svoje smrti, u februaru 1510 god. Imao je kuću u Dubrovniku, u ulici Lučarici, pored kuće Bunića (današnje »Vjersijske banke«) te posjeda u Župi, na Brgatu i u Konavlima kod Mihanića. Sva svoja nepokretna imanja ostavio je svim sinovima podjednako, jedino je kuću u ulici Lučarici ostavio »svom malom sinu« Serafinu, koji je zbog svoje mladosti trebao više pomoći. Sve Dragoevo imanje bilo je maleno za ovako brojnu porodicu. Međutim je Trojan umro mlad, a Nikša ušao u red dominikanaca kao fra Petar. Kada im je u oktobru 1518 god. umrla majka Anžula, još su bili živi Jaketa, Marin, Lujo i Saro. Svima je podjednako ostavila svoje pokretno i nepokretno imanje da ga bratski podijele. Ipak je trojici od njih ostavila nešto malo novaca, a jedino je »svom milom i poslušnom sinu gosparu Sarakinu« ostavila preko svega još i 240 dukata, i to da bi umirila svoju savjest. Odradila je, među ostalim, da se za dušu sina Trojana dade pet perpera (1 perper = 12 zlatnih jugosl. dinara, po prilici), a fra Petru 15 perpera »za njegov nauk i za njegove knjige«. Odmah poslije majke umro je i najstariji brat Jakov (1518). U januaru 1519 god. i slijedećih mjeseci uređivala su i dijelila ostala braća sve svoje imanje. Na osnovu raznih dioba i duga sporazumijevanja, Saro je dobio dvije porodične kuće u Dubrovniku (u Lučarici i kod Gospe), veći dio nekog imanja u Konavlima, te nešto posjeda na Brgatu, ali je nekim Palmotićima morao da isplati jedan stari dug svoje obitelji od 2.700 zlatnih jugosl. dinara, po prilici. Ovo Serafinovo imanje nije bilo veliko, te je po svojim redovnim prihodima jedva moglo da izdržava jednu manju porodicu.

Sinovi Dragoja Gučetića, osim fra Petra, kada su postali punoljetni, ušli su u Veliko vijeće, u koje su imali pristup svi dubrovački plemići. Interesantno je da su samo dva brata Gučetića ušla u

Veliko vijeće čim su navršili 20 godina i proglašeni punoljetnima, kako je to bilo po pravu, a ostala trojica ušla su kasnije. Čak su tri brata, Jakov, Lujo i Trojan, ušla istoga dana, 27 aprila 1509, premda je prvi tada imao 24, drugi 21, a treći 20 godina. Mislimo da se to dogodilo zbog njihova odsustva iz Dubrovnika u času kada su postali punoljetni i stekli pravo da uđu u taj vlasteoski parlament. Serafin je ušao u Vijeće tek 10 maja 1518, navršivši 22 godine, i kao posljednji od svoje braće. On je i bio Dragoev najmlađi sin, što se, uostalom, vidi i po ličnom imenu. Jer dok su ostali nosili imena svojih djedova s očeve i s majčine strane (Jakova L. Gučetića i Marina Ser. Bunića), kao i svoga pradjeda Luja Gučetića, dotle je Serafin dobio ime u vezi s majčinom rodbinom, jer se u porodici Bunića to ime često ponavljalo (Serafinus, Sarachinus i sl.). Tako se majčin brat nazivao Serafin Mar. Bunić. Baš po ovom svom ujaku dobio je ime i Serafin Gučetić, jer se u Dubrovniku i na ostalom Primorju uvijek pazilo da djeca najprije dobijaju imena očevih, a onda majčinih roditelja, braće i sestara. Dok su sva mlada dubrovačka vlastela redovno vršila državne službe u Dubrovniku i okolici, te pri tome primala neku platu, dotle ne nalazimo da je to isto radio i Saro Gučetić. To nas još jednom navodi da zaključujemo da Serafin nije stalno provodio svoju mladost u Dubrovniku, nego da je, vjerojatno zbog trgovine, boravio negdje u tuđini. Tako smo našli da je u februaru 1522 godine otplovio u Kadiz i Sevilju, odakle se povratio već u julu iste godine. Mora da je tako i u drugim prigodama napuštao Dubrovnik, kao što su to često činili i ostali dubrovački plemići.

Dne 15 maja 1524 god. vjerala su se braća Lujo i Serafin Gučetići sa sestrama Mirušom i Anicom pok. Savina VI. Bobavljevića. Prvi je imao 36, a drugi 28 godina. Tri dana zatim, 18 maja, vjerenici su pred notarom sklopili ugovor, te se Lujo obavezao da će Mirušu povesti svojoj kući kroz godinu dana, a Saro će to isto učiniti s Anicom kroz tri godine. Orsula Bobaljević, majka ovih dviju nevjesta, poklanjala je cijelo porodično imanje kćerima, odnosno budućim zetovima, jer je u životu još imala jedino sina Sima, koji je bio ušao u red dominikanaca, te se prozvao fra Augustin. Tako je u vlastništvo braće Gučetića došao sav imetak Bobaljevića, koji

se sastojao od kuće u Dubrovniku (u Pustjerni), te zemljišta u Konavlima, na Osojniku i Pelješcu, dok je za troškove oko udaje svojih kćeri Orsula prodala jednu kuću u Stonu i neko zemljište u stonskom polju. Lujo je doista ispunio svoje obećanje u određenom roku, te vjenčao Mirušu Bobaljević u jeseni 1525 god., dok se Saro vjenčao s Anicom u utorak 17 februara 1526 god.

Kroz daljnjih šest godina Saro je, čini se, stalno boravio u Dubrovniku. Za to vrijeme našosmo ga nekoliko puta spomenuta u arhivskim izvorima. Ipak je začudno da nemamo još više vijesti o njegovu radu, eventualno i trgovačkom poslovanju, kao i o vršenju kakve državne službe. Mislimo da se kroz to vrijeme slabo bavio poslovima, a što nije biran, čak ni kandidovan, u nikakvu državnu službu, mora da je postojao neki poseban razlog.

Pošto su Lujo i Saro dobili miraz svojih žena, a isto tako i svoj dio očeva i majčina imanja, to su 6 marta 1528 u Stonu izvršili diobu svih svojih dobara. Taj su posao prepustili dvojici vlastele, koji su cijelo njihovo imanje podijelili u dva jednaka dijela. U prvom dijelu koji je dobio Lujo, osim šest posjeda u Župi i u raznim mjestima Pelješca, nalazile su se i dvije kuće, i to kuća Gučetića u ulici Lučarici i kuća Bobaljevića u Pustjerni. Saro je, međutim, dobio sedam većim posjeda u raznim krajevima Republike s kmetovima i s kućama za njihovo stanovanje.

Ove iste 1528 god., u mjesecu junu ili julu, umro im je treći brat Marin, koji je za univerzalnu nasljednicu odredio svoju ženu Zenobiju, (Zenevriju, Zenu), koja je bila iz vrlo ugledne kuće Marina J. Gundulića, sa kojom se bio vjenčao u julu 1519 god. Zenobija se kasnije udala za kotorskog plemića Tripu Bolicu, pa je imala neki spor s Lujom i Sarom oko ostavštine svoga pokojnog muža. Međutim su, 2 juna 1531, prepustili da im to riješe dva dubrovačka vlastelina, koja su odredila da neki novac od prodata zemljišta u Dubrovačkoj Rijeci podijele između sebe.

U prvoj polovini 1529 god. nalazimo Sara Gučetića na ušću Neretve, gdje je kao zakupnik prodavao dubrovačku sô turskim podanicima iz Bosne i Hercegovine. Zakupnici ove prodaje bili su ujedno pretstavnici dubrovačke države na onom važnom trgu.

Njihova je dužnost bila da paze na sve što se ondje događalo, specijalno da se ne krijumčari roba na štetu dubrovačkih carina. Dubrovčani su, naime, bili odredili da i njihovi trgovci, koji trguju preko Neretve, također plaćaju svojoj državi određenu carinu, jer su se bojali da će se služiti neretvanskim ušćem za veze s Turskom, ako budu ondje oprošteni od svih carina. Ali, mnogi su Dubrovčani ipak odlazili na Neretvu, te uspijevali da krijumčare svoju robu. Zakupnici prodaje dubrovačke soli pazili su na to, i o tome obavještavali svoju vladu. Tako je i Saro Gučetić, 16 jula 1529, poslao pismenu prijavu protiv nekog Dubrovčanina, koji je iz Ankone preko Neretve prokrijumčario za Mosar 20 bala raznih tkanina i jedan sanduk sapuna, premda ga je on nagovarao da sve to ponese u Dubrovnik, te mu prijetio da će ga prijaviti vladi. Po istom glasniku Gučetić je poslao u Dubrovnik i 18.000 turskih aspra od prodate soli, te sve račune svoje prodaje od 16 februara do 22 juna 1529 god.

Za sve ovo vrijeme Serafin Gučetić bavio se i trgovinom. Vjerovatno je njegova trgovina bila dosta skromna, te o njoj nemamo mnogo podataka, a nije baš donosila ni neke naročite dobiti. Zato je Saro bio prisiljen da 1528 god. pozajmi 200 dukata kod nekoga vlastelina, kome je u tu svrhu prodao svoje zemljište s vinogradom u selu Bosanci poviše Dubrovnika. Ugovorili su da će taj kupoprodajni ugovor važiti ako kroz osam godina Saro ne povрати pozajmljeni novac. U protivnom slučaju on će primiti natrag svoje zemljište, a onaj vlastelin svoj novac. To su doista i uradili u januaru 1530 god. A slijedeće godine, u maju 1531, Saro je bio primio iz zapadnoevropskih zemalja neke fine tkanine i više vreća španjolske vune, koje je bio založio za 181 dukat. Oko toga je kasnije nastao spor, koji je Gučetić uredio plativši gornju svotu. Imao je još neke sporove u vezi s trgovinom, kao i zbog svojih obaveza, ali toga nije bilo mnogo, po čemu sudimo da se Saro nikako ne može ubrajati u jače dubrovačke trgovce onoga vremena. Međutim je doskora jedan događaj izazvao čitav preokret u njegovu životu, pa se otada i proćuo u svijetu.

Godine 1530 ili 1531 napadnut je, čini se od gusara, neki dubrovački brod na zapadnim obalama Francuske, u Bretanji. Vraćao

se iz Engleske, vjerojatno iz Londona, pun engleskih tkanina za Sredozemno More. Takva su putovanja vršili i ostali dubrovački brodovi onih godina, koji su obično iz Grčke prenosili fina vina i suho grožđe za London, a odande donosili engleske tkanine. Francuski gusari i pomorci napadali su nekoliko puta dubrovačke brodove, pa tako i ovaj. Vlasnici tereta iz Dubrovnika dogovorili su se da dozvolom vlade i uz njezinu preporuku upute nekoga u Francusku da radi na spasavanju broda i tkanina. Vlasnici su našli takva čovjeka, i to je bio Saro Gučetić. Vlada je, 9 januara 1532, raspravljala na svojoj sjednici o ovome, te je dozvolila da ga vlasnici mogu onamo poslati i odobrila je sve ono što mu je u tu svrhu bilo obećano. Već dan prije, 8 januara, Gučetić je ugovorio s nekim kapetanom iz Dubrovačke Rijeke, da ga na svom brodu ponese u Feraru skupa s robom koju je onamo nosio, te mu je obećao isplatiti 25 dukata, i to uz uvjet da nikoga više ne krca, niti kakav drugi teret nosi. Saro je otputovao tek svršetkom mjeseca, jer ga 22 januara još uvijek nalazimo u Dubrovniku.

Ovo Sarovo putovanje čini nam se neobično iz više razloga. Najprije, neobično je da na ovako dugo putovanje, a zbog one svrhe, odlazi jedan vlastelin. Takvim su se poslom bavili obični dubrovački građani, koji su za neku nagradu često izvršavali slične misije. Na Gučetića je, međutim, moglo da utiče jače lično angažovanje u teretu zaplijenjena broda, ako je na njemu imao svojih tkanina. Ali, sudeći po kasnijim događajima, vidimo da su u cijelu tu trgovinu bili umiješani neki dubrovački trgovci, dok sam Gučetić nije bio pri tome jače zainteresiran. Neobično je još za Gučetića da ide na ovako putovanje, kada se, izgleda nam, za posljednjih šest godina nije kretao iz Dubrovnika. Budući da su Dubrovčani u pojedine misije uvijek slali u strani svijet samo one između sebe, koji su vrlo dobro poznavali krajeve i ljude među kojima je trebalo raditi, odnosno, koji su imali neke naročite lične veze s njima, to mislimo da ni u ovom slučaju nisu drukčije postupili. Pogotovo kada se radilo o brodu punom finih engleskih tkanina (karizeja), koji je mogao da pretstavlja vrijednost od nekoliko desetina hiljada zlatnih dukata. Stoga mislimo da je i Saro Gučetić već otprije poznavao Francusku, u prvom redu Bretanju, i da je

morao imati neke lične veze i poznanstva u Francuskoj, specijalno na francuskom dvoru. Do toga je mogao doći na dva načina. Prvo, Saro je već 1522 god. odlazio u Kadiz, a onamo su mnogo odlazili oni Dubrovčani koji su preko te luke nastavljali svoj put za Englesku. O takvim putovanjima imamo vrlo mnogo podataka, pa nije isključeno da je i Gučetić išao do Engleske. Možda je i nekom drugom prigodom išao onamo. A nije isključeno da je Gučetić kao mladić bio namješten na kojem dubrovačkom brodu kao brodski pisar. Takva je služba u Dubrovniku bila rezervirana skoro isključivo za mladu vlastelu. Na tim eventualnim putovanjima do Engleske mogao je Gučetić upoznati i zapadne obale Francuske. Vjerojatno je poznavao i druga mora i mnoge strane zemlje, jer se baš time može da objasni njegov kasniji rad. I njegovo primanje u Veliko vijeće s navršene 22 godine možemo protumačiti izbjavljanjem iz Dubrovnika u času sticanja punoljetstva (20 god.), jer se, možda, baš tada nalazio negdje na moru. Drugo, u Dubrovniku je onih godina postojao jaki centar prijatelja i pristaša Francuske i njezine međunarodne politike. Vođa te grupe Dubrovčana bio je nadbiskup Filip Trivulcio. Vrlo je vjerojatno da je i sam Saro Gučetić pripadao tom krugu ljudi, te bio jedan od Trivulcijevih pomagača u njegovu posredovanju između francuskoga kralja, njegovih ministara i pretstavnika, te Turaka i francuskih poslanika u Carigradu. O radu ove dubrovačke grupe francuskih pristaša i saradnika imamo vrlo mnogo i veoma interesantnih podataka. Vjerojatno su vlasnici opljačkanih tkanina baš zbog Gučetićeve veze s tim ljudima izabrali njega da pođe u Francusku. A odlazeći iz Dubrovnika, sigurno je sobom nosio i kakvu pismenu preporuku dubrovačkog nadbiskupa za francuskoga kralja i državne vlasti, sa kojima je Trivulcio inače stajao u stalnom dopisivanju. Gučetiću je mogao pomoći i nadbiskupov brat guverner Liona, koji je u Francuskoj bio veoma dobro viđen. Možda je baš zbog toga Saro, odlazeći u Francusku, najprije i otputovao u Lion, a odande pošao dalje da radi na oslobađanju dubrovačkog broda i njegova tereta.

Odlazeći iz Dubrovnika, Gučetić je imao da izvrši i nekoliko trgovačkih posala. Za neke od njih znamo po očuvanim dokumen-

tima, dok o drugima tek nagađamo. Tako je neki Frano Boljoević predao Gučetiću 88 komada bojadisanih kozjih koža i 708 komada hermelina da ih ponese u Lion. Za prodatu robu trebao je da kupi razne vrste finih tkanina, kakve je imao kupiti za sebe i za neke druge trgovce koji su mu slične narudžbe dali. Ovi hermelini bili su stigli iz Carigrada, a svaka stotina komada stajala je 15 dukata (oko 600 zlatnih jugosl. dinara). Kupljenu robu imao je da pošalje direktno za Carigrad, ako se u francuskim morima nađe koji dubrovački brod. U protivnom slučaju, trebao je da to uputi preko Ferare na Dubrovnik. Ako ove kože i krzna ne bude mogao prodati za gotovo, neka ih dade na kredit za vrijeme između dva-tri sajma, ali na sigurno.

Međutim Saro Gučetić od svega toga nije ništa ispunio. On je uspio spasiti tek dio opljačkanih tkanina, te se sporazumio s protivnom strankom u Bretanji i dobio oko 2.000 dukata, ili — po njegovu priznanju — samo 1.400 škuda (1.260 dukata) pošto se odbiju svi troškovi. Ali za dugo vremena poslije toga o njemu nije bilo nikakva glasa, barem ne u arhivskim dokumentima. Tek svršetkom 1533 godine doznala je dubrovačka vlada da je Saro Gučetić napustio zapadne zemlje i da je novcem dobijenim u Francuskoj kupio tkanina, koje je morem prenosio nekuda put Istoka. On se, naime, bio javio pismom iz Mesine Marinu R. F. Gučetiću, svom opunomoćeniku u Dubrovniku, te ga obavještavao da je stigao na Siciliju i da prosljeđuje naprijed, vjerojatno u Tursku. Čim se to doznalo, vlada je 3 decembra 1533 god. uputila onamo dva svoja pisma. Jednim se obraćala dubrovačkom konzulu u Mesini, te mu javljala, kako je Gučetić prošlih godina bio pošao u Francusku da spasi teret jednog opljačkanog broda, a sada se nalazio u Mesini na prolasku, noseći nekuda tkanine koje je kupio novcem, dobijenim u Bretanji za oduzete tkanine. Vlada je naređivala konzulu neka prisili Gučetića da sve to ili sam donese ili pošalje u Dubrovnik. Ako konzul opazi da Saro ne misli to izvršiti, neka mu zaplijeni sve tkanine do 2.000 dukata vrijednosti, jer je toliko u Francuskoj bio dobio, i neka mu zaprijeti da će biti oglobljen sa 500 dukata, jer vlada neće da on prenosi tkanine u druge zemlje.

Slično je pismo vlada uputila i na adresu samoga Gučetića, pozivajući ga da ili dođe u Dubrovnik ili ovamo pošalje sve tkanine. Ali ni ovo nije imalo nikakva efekta. Gučetić je, po svoj prilici prije toga, napustio mesinsku luku i nekamo oputovao, vjerojatno pu: Levanta. Kako za dugo poslije toga nije dolazio u Dubrovnik, a jer se sigurno čulo da se vraća s Istoka i da bi ponovno mogao proći kroz Mesinu, to je vlada, 9 augusta 1535 god., uputila svom konzulu još jedno pismo, u kojem je, uz male izmjene, ponovila ono što mu je javljala 3 decembra 1534 god. Ali, odmah poslije toga, izgleda iznenada, Saro je stigao u Dubrovnik, i to — kako se čini — na nekom brodu. U vezi njegova povratka, dne 12 augusta, raspravljalo se o njemu na sjednici vlade, te je najprije bilo predloženo da ga se pozove i prisili da kroz tri dana preda državi sve što je dobio za otkupljene tkanine. Međutim je taj predlog izmijenjen, tako da su se najprije imali pozvati trgovci, vlasnici onih zaplijenjenih tkanina, da isplate državi neki novac koji su joj dugovali za oslobađanje tkanina. Ovi su onda zatražili od vlade da prisili Sara Gučetića neka položi račun o svemu i da kroz tri dana podmiri sve što im duguje ili u novcu ili da protuvrijednost u raznoj robi položi u carinarnicu. U isto je vrijeme zaključeno da se Saro zatvori, ako ne dade dobroga jamca, i to odmah. Tada se na sjednici javio kao njegov jamac Marin Gučetić, dok je osam članova senata (vlade) predlagalo da se naredi kapetanu nekoga broda, valjda onoga na kojem je Saro stigao u Dubrovnik, da na obalu iskrca robe u visini njegovih dugova. Već sutradan, 13 augusta, Gučetić je predao vladi pismenu molbu da mu za dva mjeseca produži rok isplate dužne svote, a kroz to vrijeme će joj dati dobre jamce, koji će joj garantirati da će u Dubrovniku ili Ankoni doista isplatiti 1.400 škuda, koliko mu je još preostajalo poslije odbitka svih troškova. Vlada je prihvatila molbu, ali uz uvjet da joj kroz dva mjeseca vlasnici opljačkanih tkanina sami isplate sve što duguju. Za to vrijeme Gučetićeve jamci su bili Marin Gučetić i Dživo Đurđević (Đorđić). Kako Saro nije ni u određeno vrijeme ispunio svoja obećanja, to su oba jamca isplatila njegov dug, 12 oktobra, i to M. Gučetić 600 škuda, a Dž. Đurđević 800 škuda. Dne 13 februara 1535 Đurđević je izjavio da je od Sara Gučetića primio ovih 800 škuda, dok je Marin Gučetić

svoju tražbinu prema Saru cedirao Mihu S. Bobaljeviću, 15. novembra 1536. god.

3

Boraveći u Francuskoj 1532 i 1533. god., Saro Gučetić je ondje našao na vrlo jaku diplomatsku akciju francuskih državnika i njihova vladara u pravcu približavanja Francuske i Turske. To je bilo vrijeme Sulejmanovih priprema protiv Srednje Evrope, Rinkonova poslanstva u Beograd, Doriijina pohoda put Istoka i osvajanja Korona na Peloponezu. Poslije neuspjeha turske vojske pred Kisekom, a da i ne govorimo o propasti Sulejmanova plana da osvoji Beč, te Doriijinih uspjeha na moru, počela je Turska sa više pažnje pratiti nastojanja Francuske da joj se približi, a Francuska sa više ozbiljnosti i sistema raditi na njihovu sporazumu. Između jedne i druge države posredovao je Hajredin Barbarosa. On je najbolje osjećao na sebi španjolsku prevlast na Sredozemnom Moru i u Evropi. Tako je na poticaj sultana, 16. jula 1533, Hajredinovo poslanstvo došlo na francuski dvor, vodeći sobom neke Francuze oslobođene gusarskoga ropstva.

Dokora je i Francuska uputila poslanika sultanu. Poslanik je došao u Tursku preko Sjeverne Afrike, i to pomoću Barbarose. Ali, dok smo o dotadašnjim poslanicima tačno informirani, dotle o ovome znamo vrlo malo. Čak se ni njegovo ime tačno ne zna. To je poslanstvo, izgleda, trebalo da bude izvršeno u najvećoj tajnosti, jer se Francuska bojala agenata Karla V i reakcije kršćanskoga svijeta protiv sebe.

Rumunjski historičar J. Ursu, u svom djelu »La politique orientale de François I-er«, str. 79, kaže da je u ovo poslanstvo pošao Antonije Rinkon, i to u proljeću 1534. god. Preko Afrike i Rodosa stigao je najprije u Haleb (Sirija) kod velikog vezira Ibrahim-paše, a onda je na povratku posjetio sultana, koji je potvrdio njihov sporazum. U vezi s time Hajredin je 28. maja 1534. napustio Dardanele, te s flotom otplovio prema Zapadu da napadne Napuljsku Kraljevinu i ostale španjolske posjede.

Francuski historičar V. L. Bourrilly, u svojoj raspravi o diplomatima Franje I (»Revue Historique«, maj-august 1913), odbija gornju tvrdnju, te dokazuje da taj poslanik nije nikako mogao biti Rin-

kon, jer se po nekim kraljevskim aktima vidi da je on bio u Francuskoj u aprilu, maju i oktobru 1534. god. Po njegovu mišljenju taj je poslanik mogao biti jedino naš Saro Gučetić, za koga je našao da mu je francuski kralj, 24. februara 1535, dao 500 škuda za njegov trud što je doveo kralju tri turska konja, poslata mu na dar od Ibrahim-paše. Dakle, posredstvom Gučetića sklopljen je sa Sulejmanom, u maju 1534, trgovački sporazum na tri godine, iza kojega se prikrivao prvi politički ugovor između Turske i Francuske, uperen uglavnom protiv velike Španije.

Podaci koje smo o Saru Gučetiću našli u Dubrovniku daju potpuno pravo tezi Bourrilly-a. Mi smo također uvjereni da je Saro Gučetić bio onaj poslanik koji je 1534. god. primljen u Halebu od velikog vezira i koji je sa Sulejmanom sklopio trgovački sporazum, čime je francusko-tursko zbližavanje po prvi put dobilo zvaničnu formu u jednom međunarodnom ugovoru.

Vrlo je vjerovatno da je Saro Gučetić, boraveći u Francuskoj više od godine dana, bio uspostavio jače veze sa vodećim ličnostima Francuske, pa i sa njezinim kraljem. Tako je, po svoj prilici, ušao i u francusku diplomatsku službu. Ako je, pak, već i prije pripadao u Dubrovniku krugu francuskih pristaša oko nadbiskupa Trivulcija, onda mu je to bilo još lakše. A kako je, možda, dobro poznao Sredozemno More, to mu nije bilo teško da preuzme jednu ovakovu misiju. Već po ugovoru s vlasnicima oduzetih tkanina, on je morao kupiti nove i uputiti ih u Carigrad. To je, konačno, i uradio, ali mjesto da te tkanine pošalje, on ih je lično ponio u Levant, te smo ga na prolasku kroz Mesinu našli koncem 1533. god. Iako ga je dubrovačka vlada, uz prijetnju stroge kazne, pozvala u Dubrovnik ili da barem tkanine pošalje u svoj rodni grad, ipak je nekuda o'plovio, vjerovatno na Istok, jer mu je, možda, vladino pismo stiglo kasno. Vraćajući se s toga puta, vidjeli smo ga u Dubrovniku polovinom augusta 1534. god.

Svi historici koji su se bavili ovim pitanjem tvrde da je francuski poslanik koji je išao u Tursku, na svom putu, posjetio Barbarosu u Africi, i da je to bilo u proljeću 1534. god. Međutim ni jedno ni drugo ne može biti tačno. Barbarosu nije mogao da posjeti u Africi u proljeću ove godine, jer je on već 1533. bio otplovio u

Carigrad, te u mjesecu decembru pošao u tabor velikoga vezira u Haleb. Isto tako francuski poslanik nije poduzeo svoje putovanje u proljeću 1534, jer nikako nije mogao da u dva-tri mjeseca najprije ode do Barbarose u Afriku, zatim preko Rodosa u Haleb, da ondje neko vrijeme pregovara s velikim vezirom i da otuda dođe u Carigrad sultanu. I, kako smo vidjeli, sve je to bilo gotovo do 28. maja, kada je Barbarosa isplovio s flotom iz Dardanela. Međutim, u ono se vrijeme mnogo sporije putovalo, pa teško da bi to netko bio izvršio sve da je napustio Francusku i o Božiću 1533. god. Tu se, dakle, moglo da radi jedino o Gučetiću. On je, možda, i bio u Africi kod Barbarose, ali ne u proljeću 1534, nego u jeseni 1533, tj. prije svog dolaska u Mesinu. Poslije toga do mjeseca augusta, Gučetić je boravio negdje u tuđini, vjerojatno u Levantu. Jer, čim se u augustu pojavio u Dubrovniku, sjatili su se oko njega i vlada i vjerovnici da tek tada s njime urede račune opljačkanih tkanina, zbog kojih je još u januaru 1532. god. išao u Francusku. Međutim 13. augusta 1534, kada je trebalo isplatiti 1.400 škuda za otkupljene tkanine, Gučetić nije imao toliko gotovine. Sve što je u Francuskoj utjerao, bio je negdje potrošio. Zato je molio vladu da to može urediti za dva mjeseca, a međutim je našao dva jamca. Nadao se, valjda, da će kroz to vrijeme dobiti nagradu za svoj rad. Ali, ni 12. oktobra, kada je to svoje obećanje trebao ispuniti, Gučetić ne samo što još uvijek nije imao gotovine, nego nije ni bio u Dubrovniku. Marin Gučetić i Dž. Đurđević, njegovi jamci, isplatili su toga dana 1.400 škuda. Tek u februaru 1535. Saro se ponovno našao u Dubrovniku i Đurđeviću povratio 800 škuda. Napustivši preko ljeta 1534. god. Dubrovnik, Gučetić je, čini se, bio pošao da obavijesti francuskoga kralja o svojoj misiji na Istoku.

God. 1533. turska je mornarica pokušala da izbací špansku posadu iz Korona, ali nije uspjela. Nadala se da će to postići blokadom, ali Doriji uspije, na opće iznenađenje i udivljenje, da probije blokadu i unese u luku hrane, municije i vojske. Jedan pomorski historičar kaže da je to Dorijino djelo jedna od najbolje izvedenih operacija u pomorskoj povijesti XVI. stoljeća. Turci su, izgledalo je, bili nemoćni da išta ozbiljno poduzmu protiv svojih

protivnika. To su osjećali i Francuzi i Turci. Barbarosa je zbog toga napustio Afriku i pošao na dogovor čak u Haleb, a to je, onda, dovelo i Gučetića da pregovara s Ibrahim-pašom.

Napustivši Carigrad u maju 1534. god., Barbarosa je prošao pored Peloponeza, odakle su Španjolci 1. aprila, po sporazumu s Turcima, bili izašli iz Korona. Pošto je dobro opljačkao obale Italije i Sardinije, Barbarosa je najednom okrenuo prema Africi, te 24. augusta osvojio Tunis. To je unaprijed imala da postane glavna utvrđena baza za sve pothvate, uperene protiv zemalja Karla V. Tako su o osvojenju Tunisa mislili i prijatelji i neprijatelji Španije, a cijelo kršćanstvo je to uzelo za svoj veliki poraz. Turci su tada nastavili da još jače učvršćuju prijateljstvo s Francuskom. Dne 14. oktobra 1534. god. stiglo je u Marsej tursko poslanstvo, te se na zaprepašćenje kršćana slobodno kretalo po gradu. Na tom brodu sa Turcima stigao je iz Carigrada i poslanik francuskoga kralja. Neki misle da je to bio naš Saro Gučetić. To bi se, uostalom, slagalo s onim što smo već kazali o njemu. On je, kako rekosmo, u augustu bio u Dubrovniku, ali 12. oktobra, kada je trebao da isplati svoje dugove, nije se više ondje nalazio. Vrlo vjerojatno, on je tada bio u Marseju među onim Turcima, koji su bili došli u Francusku da se s njome jače povežu. U tuđini, po svoj prilici na francuskom dvoru, Gučetić je ostao duže vremena, pa je tada francuski kralj naredio, 24. februara 1535. god., da mu se isplati 500 škuda kao nagrada što je kralju doveo tri turska konja. Ali, kada je ta naredba izdata, Saro je ponovno bio u Dubrovniku, jer je 13. februara lično isplatio svome jamcu Dž. Đurđeviću 800 škuda. Iako je onaj kraljev nalog isplate izdat 24. februara, Gučetić je već prije mogao dobiti od Francuza neku nagradu ili plaću, pa tim novcem isplatiti svoj dug. Možda je, vraćajući se iz Turske, nosio sobom kakve orijentalne proizvode ili robu, što je onda prodao u Francuskoj i tako došao do novca. To su radili i ostali diplomatski posrednici onoga vremena, pa i on sam, kako ćemo još vidjeti. Tako tumačimo da je u februaru 1535. mogao isplatiti onaj što nekoliko mjeseci ranije, u augustu i oktobru, nije mogao da učini. Ali Marinu Gučetiću ni tada nije isplatio dug, što pokazuje da mu diplomatska služba, kao ni njegova eventualna trgovina, nisu mnogo donosile.

Ponovna pojava Sara Gučetića u Dubrovniku, u februaru 1535, stoji u vezi s njegovom novom misijom u Turskoj. Naime, Barbarosina pobjeda u Tunisu 1534 izazvala je neobično jako ogorčenje u svim španskim zemljama. Karlo V je morao nešto poduzeti da se oslobodi ovog pritiska i opasnosti s juga. Zato je već preko zime počeo da oprema svoju mornaricu, kako bi na proljeće mogao poći protiv Tunisa. U Dubrovniku se za to brzo doznalo, pa je dubrovačka vlada, kao i uvijek, odmah obavijestila Turke, 10 februara 1535 god. Otada su redovito slati u Carigrad tajni glasnici, koji su javljali Porti sve važnije novosti o događajima na Sredozemnom Moru. Ali, po svom starom običaju, nisu Dubrovčani zaboravljali ni cara, pa su i njemu dostavili nekoliko vijesti o prilikama na Istoku.

Karlo V je okupljao vojsku i mornaricu u Barceloni i u Italiji, a onda se sva armada sastala u Kaljari, na Sardiniji. Odatle je pošla prema Sjevernoj Africi, te 14 jula osvojila La Goletu, a 21 jula Tunis. Karlova je pobjeda odjeknula čitavim kršćanskim svijetom, a njegov se ugled odjednom jako podigao. Papa, pod utiskom toga, odmah raskine svoj savez s Francuskom; pregovori njemačkih protestanata s Franjom I najednom su prekinuti, te se francuski kralj naše potpuno osamijen. Izgledalo je da su Španjolci konačno zadali smrtni udarac turskoj snazi na moru i da je zauvijek uklonjena svaka opasnost od afričkih gusara. Ali, u tome su se teško prevarili. Za vrijeme borba, Barbarosa se bio povukao prema Alžiru, te pustio da Tunis padne bez jačega otpora. Da bi pak pokazao svoju snagu, pljačkao je krajnji zapadni dio Mediterana. A kada se Karlo povukao iz Afrike, Barbarosa se počeo spremati da tjera Španjolce iz Tunisa. To mu je i uspjelo ljeti 1536.

Sara Gučetić kroz to vrijeme nije mirovao. Ne znamo kada je počeo 1535 god. napustio Dubrovnik, ali mislimo da se ondje nije mnogo zadržavao. Svakako, dne 26 maja stigao je u sultanov tabor, na granici Perzije, neki francuski poslanik. Dok jedan dio historičara tvrdi da je to poslanik Žan La Forest, dotle Bourrilly misli da je i to bio Gučetić. La Forest je, naime, tek 11 aprila bio napustio Marsej, pa je teško zamisliti da bi kroz tako kratko vri-

jeme bio mogao prevaliti onako daleki put. Uostalom, Gučetić je sigurno išao na Istok. Jedino, na prolasku kroz Veneciju, govorio je da onamo putuje kao trgovac, vjerojatno, da bi prevario Karlove agente i u potpunoj tajnosti izveo svoju misiju. Tada je, po svoj prilici, došao i do samoga sultana, koji je u onom momentu ratovao protiv Perzijanaca. A La Forest se, po tvrdjenju Bourrilly-a, nije ni micao iz Carigrada, nego je ondje sačekao sultanov povratak, koji je iz Azije ušao u svoju prijestolnicu tek 8 I 1536.

U momentu dok je čitava kršćanska Evropa u velikom oduševljenju slavila pobjedu Karla V u Sjevernoj Africi, Gučetić je prolazio preko naših zemalja na svom putu za Francusku. Sobom je nosio važne pismene poruke Sulejmana upućene francuskom kralju. Ali nije došao u Dubrovnik, sigurno, iz više razloga. Ondje je bilo gnijezdo tajnih i javnih agenata i pretstavnika raznih država, koji bi odmah zapazili njegov prolazak, eventualno mu omeli daljnje putovanje. U Dubrovniku je bilo i nekoliko njegovih vjerovnika, koji bi ga bili zadržali, možda i progonili, dok se njemu žurilo u Francusku. Ipak je čudno da nije svratio u svoj grad, da vidi ženu i rodbinu, kada je već prolazio skoro pored njih. Nije isključeno da je baš kakav porodični spor uticao na ovakvo njegovo držanje. Jer, koliko god je mogao da vrši ovu svoju službu iz neke lične koristi ili oduševljenja, opeć je teško zamisliti da bi se samo zbog toga bio toliko otuđio od svoje kuće i žene, da — koliko izgleda — nikada više nije došao u Dubrovnik da vidi svoje.

Mjesto da svrati u Dubrovnik, odakle su obično svi francuski pretstavnici prelazili u Italiju, Gučetić se iz Turske spustio na ušće Neretve, gdje je pred nekoliko godina prodavao dubrovačku sô Turcima. Dotle ga je ispratio pretstavnik Porte čauš Mustafa, a onda se ukrcao na jedan brod. Čauš je na povratku sa Neretve došao u Dubrovnik skupa s čaušom hercegovačkog sandžak-bega, koji je pratio Gučetića preko Hercegovine. Mustafa je prvi donio vijest u Dubrovnik o Serafinovu odlasku sa Neretve, te je dubrovačkoj vladi predao pismo kojim je Porta preporučivala Gučetića. Sudeći po tome, Sara je ipak isprva namjeravao doći u Dubrovnik, a tek docnije, iz nepoznatih razloga, produžio je za ušće Neretve. Dok su oba čauša bila u Dubrovniku, stigla je ondje vi-

jest, 29 augusta, da je Gučetić pred tri dana, dakle 26 augusta, uhvaćen na moru od nekog naoružanog broda i odveden u nepoznatom pravcu. Istoga jutra, na svojoj tajnoj sjednici, Vijeće umoljenih (vlada) raspravljalo je o ovom slučaju i o načinu kako će to saopćiti Porti. Odlučeno je da se po njezinu čaušu pošalje pismo Ibrahim-paši u Carigrad, kao sultanovu namjesniku, a da se o tome obavijeste i neke druge turske vlasti, u prvom redu pogranični hercegovački sandžak. Dubrovčani su odbacivali sa sebe svaku krivicu za ovaj događaj, jer Gučetić nije došao k njima da mu osiguraju prelaz preko mora. Poručivali su da bi to bili vrlo rado učinili, kao što rade i drugima koji dolaze sa sultanova dvora, i kao što su prošlih godina pomogli francuskom poslaniku na povratku iz Beograda.

Vijest o hvatanju Sara Gučetića proširila se brzo po cijelome svijetu. Za nju su odmah doznali francuski poslanici u Veneciji i Rimu, kao i na ostalim dvorovima, a dočulo se za to i u Francuskoj. Među svima njima nastala je velika uzbuna, jer niko nije tačno znao tko je uhvatio Gučetića, ni kamo je odveden. Pravljene su razne kombinacije, ali se istina tek polako otkrivala. Svakako, svi su bili uvjereni da su to izvršili pristaše ili agenti Karla V, koji su, vjerojatno preko svojih ljudi, doznali za Gučetićevo putovanje i misiju, pa su na njega vrebali negdje oko dalmatinskih otoka. A možda su i sasvim slučajno na njega naišli. Tek kasnije, dne 23 septembra, u Dubrovniku se znalo koji je brod napao Gučetića i u koje je mjesto odveden. Vlada je odlučila da o tome obavijesti Portu, ali ne po naročitom, nego po običnom glasniku. Nešto kasnije, Dubrovčani su doznali za nekog čovjeka koji je bio prisutan tom napadu, pa je vlada potajno zaključila, 3 novembra, da se tog važnog svjedoka nastoji dovesti u Dubrovnik i kao vojnika namjestiti u tvrđavi Sv. Lovrjenca. U isto vrijeme Dubrovčani su preko svoga nadbiskupa i njegova brata kardinala Agostina Trivulcija, francuskih pristaša, nastojali da se pred francuskim kraljem i njegovim poslanikom u Veneciji obrane od neopravdanih optužaba, kao da su i oni krivi hvatanju Sara Gučetića.

Čim se u Francuskoj doznalo za sve ovo, nastala je velika uzbuna, naročito zbog toga što se nije znalo gdje se nalazi Gučetić.

Konačno su dobivene informacije da je živ i da je zatvoren u Sinigalji, na teritoriju urbinskoga vojvode, pristaše Karla V. Tada je francuska diplomacija započela akciju da ga oslobodi. To se tražilo preko francuskog poslanika u Veneciji i španskoga poslanika u Parizu, a ovaj se zbog toga obraćao svome vladaru, koji je boravio u Siciliji, na povratku iz Tunisa. Car je 23 oktobra iz Mesine odgovorio svom poslaniku da nije nikada pomislio da je Gučetić u službi francuskoga kralja, »pogotovo što je na prolasku kroz Veneciju na putu za Levant govorio da je trgovac i da putuje zbog svoje trgovine, a nedavno smo upozoreni da je uhvaćen. Pošto smo čuli da ga spomenuti gospodin kralj (francuski) priznaje za svoga službenika, pišemo sada za njegovo oslobađanje, premda doznajemo da je spomenuti Dubrovčanin prema nama vršio vrlo lošu službu...« U svom pismu iz Napulja od 14 decembra 1535 car javlja poslaniku: »...Ukoliko se tiče Dubrovčanina, on je bio oslobođen, te je otputovao u Francusku.« Sve se ovo znalo i u Dubrovniku, te je vlada najprije polovinom novembra javila u Carigrad da je odveden u Napulj, gdje živi pod stražom, a 22 XI doznalo se da ga je car pustio da otputuje u Francusku. Dok je Sara Gučetić ležao zatvoren u vlasti carevih ljudi u Italiji, izvršene su vrlo značajne promjene u tursko-francuskim odnosima. Pobjeda Karla V u Africi izazvala je veliko uzbudenje i u Turskoj i u Francuskoj. Sulejman je s nepovjerenjem i s nezadovoljstvom gledao na držanje francuskoga kralja, koji za sve vrijeme priprema i careva pohoda na Tunis nije ništa poduzeo protiv njega. Sultan je to poručio Franji I, a ovaj je preko Sara Gučetića bio umirio Turke i dao im nova obećanja o svom daljnjem držanju. Otada je Sulejman počeo aktivnije pripremati njihovo međusobno zbliženje, te izvršavati neka svoja ranija obećanja. Čim se 8 januara 1536 god. povratio u Carigrad sa ratišta u Aziji, ubrzao je pregovore sa francuskim predstavnikom Žanom La Forestom, koji je još 11 aprila bio napustio Marsej. Kroz vrlo kratko vrijeme došlo je do potpisa trgovačkog ugovora između ove dvije države, kojim je udaren jak temelj njihovoj političkoj, a doskora i vojnoj saradnji protiv Karla V. Francuska je tim ugovorom stekla izuzetni položaj u Turskoj, koji je kasnije znala da iskoristi za učvršćenje i jačanje svog ekonomskog, političkog, kulturnog i vjerskog uticaja

na bliskom Istoku. Tim svojim uticajem Francuska se koristila do najnovijega vremena. Čak i danas ona uživa u Levantu izvjesne prednosti pred ostalim evropskim državama, a do njih je došla od vremena svog prvog ugovora s Turskim Carstvom.

Ugovor između Turske i Francuske potpisan je u februaru 1536 g., a sadržavao je 17 članaka. U njemu su bile slijedeće važnije tačke: mir između sultana i francuskoga kralja trajaće za njihova života; njihovi se podanici mogu slobodno kretati po objema državama skupa sa svojom robom; plaćaće jednake carine i takse kao i podanici zemlje u kojoj se nalaze; samo francuski poslanici u Carigradu i konzuli u Aleksandriji sudiće Francuzima u svim civilnim i kriminalnim parnicama po zakonima svoje države; turske vlasti dužne su im uvijek dati potrebnu oružanu asistenciju; u civilnim sporovima s francuskim podanicima, Turci ih ne mogu izvoditi pred svoje sudove, ako prije ne pokažu kakve dokumente pisane rukom protivne stranke ili kakve službene turske dokumente o tome; u kriminalnim sukobima među njima, Francuzima ne mogu suditi obične turske vlasti, nego jedino Porta ili sultanov namjesnik u Carigradu; u službu Turaka ne mogu se prisilno uzimati ni Francuzi, ni francuski brodovi, ni njihovi dijelovi; francuskim je podanicima dozvoljeno da pred smrt slobodno raspoložu svojom imovinom, koja će se predavati ili njihovim nasljednicima ili francuskim predstavnicima ili turskim vlastima; izmjenično će puštati na slobodu sve robove koji se budu našli bilo gdje na teritoriju njihovih država; njihovi ratni brodovi pozdravljaće se na moru svim počastima, a trgovački će se pozdravljati dizanjem zastave i jednim topovskim hicem; brodovima obiju država biće slobodno snabdjevanje u lukama druge strane bez plaćanja naročite lučke takse; havarije brodova protivne strane na svojim obalama uređivaće sasvim pravedno; robovi turskih podanika, koji pobjegnu na brod ili u kuću Francuza, biće povraćeni, a francuski poslanik ili konzul kazniće Francuze, ako se dokaže neka njihova krivica; podanici obiju strana, koji nisu živjeli na tuđem teritoriju više od 10 godina, ne mogu plaćati nikakav porez niti vršiti kakvu prisilnu državnu službu ili rad; francuski kralj ostavlja slobodno papi, engleskom i škotskom kralju da kroz osam mjeseci mogu pristupiti ovom mi-

rovnom ugovoru; konačno, sultan i kralj izvršice ratifikaciju ugovora kroz šest mjeseci, tražiče od svojih vlasti da ga potpuno ispunjaju, te će ga javno pročitati u Carigradu, Aleksandriji, Marseju, Narboni i u drugim glavnim mjestima.

Poslije ovog ugovora prestala je velika prevlast Venecije u Levantu, koja je dugo trajala, a Francuska je priznata kao glavna predstavница kršćana u Turskoj. Otada su svi kršćani, osim Mlečana, bili prisiljeni da se u Turskoj stave pod zaštitu francuske zastave, jer su jedino tako mogli bez ikakvih smetnja i opasnosti voditi trgovinu po turskim zemljama. To su, naravno, morali raditi i naši dubrovački brodovi, pa je u vezi s time, 70-tih godina XVI stoljeća, došlo do spora između Francuske i Dubrovnika zbog jurisdikcije francuskih konzula u Aleksandriji.

Čim se na Zapadu doznalo za potpis ovog ugovora, nastalo je veliko uzbuđenje i nezadovoljstvo među kršćanima, osobito među neprijateljima Francuske. Držalo se da nije dostojno jedne kršćanske države, čiji vladar nosi naziv »najkršćanskijega kralja«, da sklapa savez s nevjernicima, i to protiv ostaloga kršćanskog svijeta. Francuzi su se branili da su i neke druge kršćanske države sklapale prijateljske sporazume s Osmanlijama, i da su neki pape održavali dobre odnose sa sultanima. Uostalom, Francuzi su se teško odricali ovog saveza koji je trebao da im mnogo pomogne. Gubitkom denovljanske flote i otpadništvom Andrije Dorije, Francuska je bila ostala bez ratne mornarice na Sredozemnom Moru. Prijateljstvo s Barbarosom i savez s Turskom imali su to nadoknadi. Napadaji Turaka na habsburške zemlje u Podunavlju trebali su privući dio careve vojske na istočnu granicu, a Francuskoj je ostajala mogućnost da konačno obračuna s Karlom V. S druge strane, Turci su gubitkom Tunisa 1535 god. ostali bez jednog vrlo važnog i jakog uporišta za svoju mornaricu u zapadnom dijelu Sredozemnog Mora. Neuspjesi turske vojske u Podunavlju posljednjih godina još su jače podigli ugled i moć Karla V. Njegova velika vlast postajala je opasna za održavanje ravnoteže velesila u Evropi. Savezom sa Francuskom Turci su dobili francuske luke kao mjesta za snabdijevanje svojih ratnih brodova i kao strateški uporišta u borbi protiv carevih zemalja. Novi savez tursko-francu-

ski je izmijenio raspored snaga, i to u korist Turske i Francuske. Francuzi su to odmah iskoristili, pa su već u februaru 1536 g. provalili u Savoju i potpuno je okupirali. Karlo V zbog toga navijesti rat Francuskoj, ali ništa ne postigne. Međutim je Hajredin Barbarosa iste godine opljačkao obale južne i srednje Italije, te uspio da ponovno osvoji Tunis. Dskora je došlo i do saradnje između francuske i turske mornarice (1537). Ali uspjesi Turaka i Francuza najednom preplaše neke druge države i grupacije (Veneciju, papu, njemačke protestante i dr.), koji se ponovno počnu približavati caru. To njihovo sporazumijevanje dobilo je i jednu konkretniju formu, kada je početkom 1538 god. došlo do sklapanja Svete Lige protiv Turaka. U isto vrijeme, posredovanjem pape, sklopljen je mir između Francuske i Španjolske. Ali i poslije toga tursko-francusko prijateljstvo nije prestajalo. Dolazilo je do novih ratova Francuske i Španije, a Barbarosina se mornarica služila francuskim lukama za svoja zimovališta i snabdijevanje. I mnogo kasnije, kada nije bilo neke neposredne i jake saradnje između ove dvije udaljene zemlje, Francuska je uvijek znala da se koristi onim ugovorom iz 1536 god. i da čuva i jača svoje izuzetne pozicije u svim turskim zemljama. To je njoj osobito mnogo pomoglo u kasnijim stoljećima, kada se u Levantu imala da bori s uticajem drugih velikih država zapadne Evrope.

5

Potrebno je ispitati i daljnji život i rad onog našeg čovjeka, koji je saradivao na ovako velikom političkom djelu i koji je pridonio stvaranju prvog francusko-turskog saveza. Rad Sara Gučetića za nas je od naročita značenja, jer je time utvrđeno učestvovanje jednog diplomate iz naših krajeva na izgrađivanju francuskog uticaja u istočnom dijelu Sredozemnog Mora. Preko Sara Gučetića i mi smo, bar jednim malim dijelom, omogućili Francuskoj da tu prevlast postigne. Dok je Gučetić ležao u tamnicama Italije, ljeti i u jeseni 1535 god., njegova se žena Anica našla u vrlo teškom položaju. Duševno je mnogo trpjela, jer se bojala za život svoga muža, iako, sudeći po njegovu dugom izbjavanju iz Dubrovnika, nisu baš najbolje međusobno živjeli. Materijalno je patila zbog dugova muževljevih, ne-

ispunjenih svojih i njegovih obaveza i zbog opasnosti da ostane bez nekih posjeda i kuća. To joj se doskora i dogodilo.

Za sve vrijeme izbivanja Sara Gučetića izvan Dubrovnika, njegov je opunomoćenik bio Marin F. R. Gučetić, kome je bio dao punomoć još 23 juna 1531 god., te je potvrdio i proširio 21 januara 1532, neposredno pred svoj polazak za Francusku. Marin Gučetić je jamčio za Sara pred vladom u augustu 1534, te u oktobru isplatio 600 škuda za njega. Ali, dok je Saro Gučetić u februaru 1535 isplatio 800 škuda Dž. Đurđeviću, dotle je i dalje ostao dužan Marinu Gučetiću. Mora da je Marin stajao s njime u stalnom dopisivanju, kako smo to već utvrdili na osnovu onih Sarovih pisama iz Mesine 1533 god., pa je sigurno i Marin znao kakvim se poslovima Saro bavi u tuđini. Možda je i sam Marin pripadao krugu francuskih pristaša u Dubrovniku. Zbog toga je on pristajao da mu Saro i dalje duguje onih 600 škuda, živeći uvijek u uvjerenju da će jednom Saro doći kući i francuskim novcem sve to isplatiti. Međutim se Saro najednom našao zatvoren od carevih ljudi. Kada odatle nije odmah pušten, Marin se, vjerojatno, preplašio da mu novac ne propadne. Zato se 15 novembra 1535 sporazumio s Mihom S. Bobaljevićem, te mu ustupio svoju tražbinu naprema Saru. Marin, naime, kao opunomoćenik samoga Sara, nije mogao progoniti Sarovu imovinu zbog svojih potraživanja. To je odmah uradio Bobaljević, naravno u njegovo ime. Već sutradan, 16 novembra, suci su dali sekvestrovati punomoć koju je Saro bio dao Marinu Gučetiću, a to u korist onoga Frana Boljoevića, koji je u januaru 1532 bio dao Saru hermeline za Lion. To je bilo učinjeno, izgleda, da ne bi i u pitanju ove punomoći nastala kakva izmjena ili što drugo, što bi moglo da je poništi. Dne 17 novembra Miho Bobaljević, kao onaj kome je Marin Gučetić cedirao svoje tražbine, došao je pred sud i tužio samoga Marina, kao Sarova opunomoćenika, za neisplaćenih 600 škuda. Dne 24 novembra Bobaljević je na isti način tražio isplatu 58 dukata, 18 dubrovačkih dinara i 16 parvula, koje da je Marin Gučetić u više navrata isplatio carinarnici na račun Sara Gučetića. A 9 decembra Bobaljević je tražio od suda naplatu 108 $\frac{1}{2}$ dukata, koje je Marin bio dao Saru u mirodijama, te 38 škuda u gotovini, da mu time kupi u Lionu tkanina i pošalje preko

Ferare. To mu je Marin bio predao 17 augusta 1534 god., dakle u momentu kada se Saro vraćao iz Turske na putu za Francusku. Na sve tri sudske rasprave pristupio je i Serafinov opunomoćenik Marin Gučetić, koji je zapravo bio njegov vjerovnik, te je obećao da će svoje proturazloge saopćiti u posebnom pismenom dokumentu. Ali to nije izvršio, jer je bilo u njegovu interesu da se ovo čim prije svrši i da tim putem dođe do svoga novca. Vjerojatno se bojao da Serafin ne nastrada negdje u tuđini, jer bi onda bio morao dugo čekati dok normalnim putem dobije svoje. Sud je u svim ovim slučajevima dao pravo Mihi Bobaljeviću, odnosno Marinu Gučetiću, te mu je presudio da se za svoja potraživanja naplati na Sarova nepokretna imanja. Ali nisu odmah tražili ispunjenje ovih presuda, jer su se, valjda, nadali Sarovu povratku i isplati njegovih dugova. Kada su vidjeli da se ni jedno od toga ne izvršava, izjavili su Miho Bobaljević i Marin Gučetić, 14 februara 1537, da svi dugovi i neispunjene obaveze Sara još uvijek postoje, tako da su sudske vlasti uvele Bobaljevića u posjed nekog Sarova novca naslijeđena od pokojne majke. Osam dana kasnije Bobaljević je ustupio Marinu Gučetiću sva svoja prava naprema Saru i njegovu imanju, tako da se on mogao slobodno naplatiti na tome. Dne 18 juna 1537 god. Marin se tim pravom i poslužio, pa je dobio sve Sarovo imanje na Bosanci, poviše Dubrovnika, da tim nadoknadi sve što mu je Saro u raznim formama dugovao.

Dok su se u Dubrovniku dizale tužbe protiv Sara Gučetića i plijenilo njegovo imanje, dotle je on živio u tuđini nemirno i nesređeno, vjerojatno, baveći se dotadašnjim poslovima. Možda je pri tome vodio i neku trgovinu, ali mu sigurno nije donosila veće dobiti. Isto tako, koliko god se može pomišljati da je u službi francuskoga kralja ostajao zbog neke lične koristi, jasno se vidi da u toj službi nije mnogo dobio. Jer, da je u Francuskoj bio dobro plaćen, ne bi bio dužan svojim vjerovnicima u Dubrovniku, niti bi njegova žena, prepuštena sama sebi, morala pozajmljivati novaca za svoje izdržavanje i druge potrebe, kako ćemo to još vidjeti. A ukoliko mu služenje francuskom kralju nije donosilo niti potrebna sredstva za normalno življenje, nego je čak morao ostavljati nezavršene svoje obaveze prema drugima i na nelijep način dolaziti

do tuđa novca, onda doista nikako ne znamo što ga je moglo tjerati da i dalje luta po svijetu, da vrši političke misije, da obilazi tuđe dvorove, da pri tome izvrgava opasnosti svoj život i potpuno zanemaruje svoju ženu i rodbinu. Možda su neki urođeni nemir ili potreba da svoje jače sposobnosti angažuje u političkom radu širih poteza i većih zamaha, uticali na njega da se prihvatio saradnje na jednom onako važnom diplomatskom djelu. Nije isključeno da je za njega, za njegovu narav i sposobnosti, maleni Dubrovnik bio suviše usko polje. Ondje nije mogao da zadovolji svoje potrebe za radom i da ostvari svoje planove i političke koncepcije. Pri tome je, naravno, morao biti pristaša saradnje kršćanstva sa Turcima. To je, uostalom, izvimalo iz čitave politike njegove rođene države i potreba njegova Dubrovnika. To je ono isto što je navelo benediktinca i pustinjaka fra Mavra Vetranovića da pjeva u slavu turskoga sultana i da kori kršćanski Zapad koji ništa ne poduzimlje na obranu zemalja izloženih turskim napadajima i opasnosti. A kada je već jednom ušao u diplomatsku službu Francuske, te preuzeo na sebe ulogu posrednika, onda je na tome nastavio da i dalje radi. Napustio je svoju kuću, odbio se od Dubrovnika, te potpuno ostao da živi i radi u stranome svijetu.

Polovinom februara 1536 god. doznala je dubrovačka vlada da se Saro Gučetić ili već nalazi u Turskoj ili ima da ponovno onamo stigne. Zbog toga je zaključila, 19 februara, da se piše dubrovačkim trgovcima u Sofiji ili Peri (Carigradu), u slučaju ako budu s njime govorili, da mu preporuče interese Dubrovačke Republike. Isprva je vlada bila naredila da Saro dade ove povoljne informacije o Dubrovniku »kako pred carem Turaka, tako i pred kraljem Francuza i ostalim vladarima, gdje to bude potrebno, pričinjaujući se kao da im (trgovcima) nije to od nas stavljeno u dužnost, nego kao da sami govore iz ljubavi koju hoće da pokažu naprema domovini; i pisma će im poslati po naročitim glasnicima«. Međutim se nekima odmah učinio ovaj zaključak neobičan i pun obzira prema Saru, jer se vlada uvijek otvoreno obraćala svojoj vlasteli i građanima, te bez ikakva izvinjavanja tražila da u svakoj prigodi rade za svoju državu. Zato je na istoj sjednici izmijenjen jedan dio prednje odluke, te je zaključeno da vlastela-trgovci u

Sofiji i Peri ono saopće Gučetiću ne sa svoje strane, nego u ime dubrovačke vlade.

Ne znamo ništa o uzroku ponovna Gučetićeve odlaska u Tursku. Vjerojatno je onamo išao u vezi s potpisom francusko-turskog saveza, kao i s pripremanjem Francuske da provali u Savoju i započne ponovnu borbu s Karlom V. Sigurno je imao potaknuti Turke da i oni sa svoje strane olakšaju akciju Francuza jednim upadom kopnene vojske u Podunavlje ili napadajem Barbarosine mornarice na obale španskih posjeda u Mediteranu. O rezultatu toga njegova rada u Turskoj nismo mogli ništa naći.

Međutim se njegova žena našla u teškim materijalnim neprilikama. U septembru 1536 god. vjerovnici su dali sekvestrovati sve njegovo vino u podrumima. To je isto učinjeno i godinu dana kasnije. A 18 marta 1537 god. vlada je dozvolila njegovoj ženi Anici da se u sporazumu sa svojim skrbnicima može zadužiti kod Marina Gučetića za 200 dukata, založivši mu svoj imetak u slučaju da za to ne bude dostajalo imanje njezina muža. Novac je uzela za svoju prehranu i ostale potrebe, tako da je Saro unaprijed dugovao Marinu 765 dukata i 14 dubrovačkih dinara.

Na jesen 1537 god. doznalo se u Dubrovniku za neprilike u koje je Serafin Gučetić ponovno zapao. Naime, on je još uvijek boravio negdje na Istoku ili onamo opet došao, pa je od nekoga bio uhvaćen i zadržan u ropstvu. Vjerojatno se tu radilo o kakvim gusarima, kojih su bila puna sva mora u Levantu, jer ga Turci, kao dubrovačkog podanika i negdašnjeg, a možda i tadašnjeg francuskog pretstavnika, ne bi bili držali u ropstvu. Saro je tada putovao u Levant sigurno u vezi s akcijom koju su bili poduzeli Turci i Francuzi da ugroze Italiju. Sulejman je, naime, u sporazumu sa Francuzima bio sakupio svoju vojsku u Valoni, u julu 1537, odakle se spremao preći u Pulju i zaprijetiti samome Rimu. Međutim, kako se Francuzi nisu navrijeme pojavljivali, Turci su postali vrlo nestrppljivi. Neki njihovi brodovi napali su okolinu Otranta, a Dorijsa, koji ih je bio odbio, povukao se u Mesinu. Tada je najednom došlo do sukoba između Turaka i Mlečana, jer je Sulejman napustio svoj plan protiv Italije, te pokušao da osvoji mletački Krf. Kad mu ni to nije uspjelo, povuče vojsku iz Arbanije. Baš tada je fran-

cuska mornarica napuštala Marsej (15 augusta) i otplovila put Valone. Ondje je stigla 10 septembra, ali sultan nije htio da se i dalje zadrži, te 15 septembra otputova za Carigrad. Čak je odbio da ostavi 100 svojih galija da s francuskim brodovljem opljačkaju Siciliju, Italiju i Španiju. Tako akcija Francuza, da povedu Turke protiv Italije i Španije, ne samo što je potpuno ostala bez uspjeha, nego je zajednička opasnost od njih uticala na Španiju, Veneciju i papu, koji su onda u februaru 1538 sklopili savez protiv Turske. Možda je baš u vezi s ovim događajima Serafin Gučetić otplovio put Levanta i tako dospio u ropstvo. Čim se za to doznalo u Dubrovniku, vlada je 1 oktobra imenovala njegovoj ženi još tri skrbnika, a 4 oktobra je njoj i skrbnicima dozvolila da pozajme 200 dukata kako bi Sara oslobodili ropstva. Anici je tada dozvoljeno da smije opteretiti svoj posjed u Zatonu, kod Dubrovnika, sa 400 dukata, koje je dugovala Marinu Gučetiću, i to 200 otprije, a 200 dukata sada. Ako se Saro ne bude mogao osloboditi kroz jednu godinu, povratit će Marinu ovih 200 dukata, a ostatak će mu dugovati prema ranijoj zadužnici. Ako se Marinu ne povratit ovih novih 200 dukata, onda će se on moći naplatiti za svih 400 dukata na Aničinim posjedima u Zatonu. Ali, ako se Saro oslobodi, on će Marinu povratiti sav dug svoje žene, inače će Marin moći kroz tri mjeseca prodati na dražbi cijelo imanje u Zatonu. U slučaju da to imanje ne bude moglo nadoknaditi Marinu cijelo njegovo potraživanje, Anica će mu ostatak isplatiti od svoga imetka. U duhu ove vladine odluke sklopljen je ugovor između Anice i Marina Gučetića, 15 oktobra, iz koga se vidi da je Marin bio isplatio 173 dukata i 16 dubrov. dinara za Sarovo oslobođenje, tako da mu je Anica unaprijed dugovala ukupno 373 dukata i 16 dubrov. dinara. Kako Marin ni poslije više od godine dana nije dolazio do svoga novca, to je 12 jula 1539 god. stavio na dražbu imanje Anice Gučetić u Zatonu, te ga prodao Marinu Menčetiću za 374 dukata. Ali, protiv ove prodaje protestirali su Anica i njezina majka Orsula, jer je to nekad bilo njihovo porodično imanje. Marin Gučetić je zbog toga cijelu stvar predao sudu, pozivajući se na svoju raniju pogodbu s Anicom. Kada je zbog toga nastao dugi spor, Marin je pristao da ovu svoju prodaju poništi, ako mu

Anica isplati 374 dukata. Međutim se ovo pitanje sve više komplikovalo, tako da je vlada nekoliko puta intervenirala. Da bi Marin Gučetić došao do svoje svrhe, promijenjena su, 27 novembra 1540, tri Aničina skrbnika. Ali je vlada naknadno, 12 februara 1541, ovu svoju odluku poništila, jer da je to bilo učinjeno na prevaru i u zlobnoj namjeri da se postigne uklanjanje dvojice sudaca, »što se protivi dobrim običajima, te obzirima pravičnosti i pravde«. Konačno je ipak sud priznao prodaju posjeda i kmetskih kuća u Zatonu, tako da je Marin Gučetić došao do svoga novca. Anica je i dalje Marinu dugovala nekoliko stotina dukata, a on je zadržao kao zalog neka njezina imanja. Kako se Saro nije vraćao kući, niti je slao novaca, to su dugovi bili pritisnuli njegovu ženu.

O Saru, međutim, nismo više ništa našli, te ne znamo gdje je proveo svoje posljednje godine. Vjerojatno je i dalje ostao u Francuskoj. Znamo jedino da je umro 1547 god., ali pored ove godine nije zabilježeno u kojoj je zemlji završio svoj život. Kako ne postoji njegov testament, to ne znamo ni njegovu posljednju volju. A njegova žena, koja je ostala sama poslije njegove smrti, odlučila je da sve svoje ostavi muškoj djeci svoje sestre Miruše, naime dvojici sinova Luja Gučetića, Sarova brata. Vlada joj je to dozvolila, 24 augusta 1549 god. A slijedeće godine, 23 oktobra, sastavila je svoj testament, u kojem je to odredila, i u kojem je zatražila da bude pokopana na malenom groblju izvan grada, pored zavjetne crkvice Gospe od Danača. U svom testamentu je ostavila manju svotu novca i za dušu svog muža Sara Gučetića, koga za više od deset godina prije njegove smrti nije vidjela, a čije je mrtvo tijelo ležalo negdje daleko od nje i od njegova Dubrovnika.

Literatura: Osim raznih knjiga Dubrovačkog arhiva, u kojima smo našli podataka o životu i radu Sara Gučetića, poslužili smo se za ovaj članak i slijedećim štampanim radnjama: V. Jelavić: Turska i Francuska u XVI stoljeću. Poslanstvo Dubrovčanina Serafina Gučetića u »Glasniku Zemal. Muzeja«, Sarajevo, 1902; L. Vojnović: Serafin Gozze (Gučetić), »Književni časovi« (Zagreb, 1911), 61—80; J. Tadić: Španija i Dubrovnik u XVI v. (Beograd, 1932), 42—49; E. Charrière: Négociations de la France dans le Levant, 1 (Paris, 1848), 200—228, 278—279, 285—

294, itd.; Jurien de la Gravière: Doria et Barberousse (Paris, 1886), 79, 203 i d., 229—232, 240, 245; V.—L. Bourrilly: L'ambassade de La Forest et Marillac à Constantinople (1535—1538), »Revue Historique«, sv. 76, maj—august 1901; Idem: Les diplomates de François I-er. Antonio Rincon et la politique orientale de François I-er (1522—1541), »Revue Historique«, sv. 113, maj—august 1913; J. Ursu: La politique orientale de François I-er (Paris, 1908); E. Rechid: La vie de Khaireddine Barberousse (Paris, 1931); Cesareo Fernandez Duro: Armada española, desde la union de los reinos de Castilla y de Leon, I (Madrid, 1895), 222—226.

Lik sv. Vlaha na jednoj od triju sačuvanih zastava sa dubrovačkih brodova